

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 14 (3989) Четверг, январь 17, 1974 чыл 1973 чылда үлгүлөттөгүсөр Эртээ 2 кил.

Ф. Д. Кулаков Азербайджанда

БАКУ. (СЭТА). Азербайжан ССР-де чоруп турар. СЭПТК-ның Политбюро кеңигүүнү, СЭКП ТК-ның секретары Ф. Д. Кулаков январь 15-те Бакудан республиканың уруг көдээ ажыл-агый зонасының төвү Ленкораньга челе берген.

Ф. Д. Кулаков элзиң каш районнарның уруг ажыл-агыйларында чоран. Пушкин районун Тельман аттыг колхозунга Ф. Д. Кулаков колхозтарның болгаш совхозтарның куш-ажы мурнакчылары-биле ужурашкан. Тельман аттыг колхозтун ажыл-агый чорукчулары, тарааны болгаш көдээ ажыл-агый продукцияның өске-даа хевирлерин күртине садарының планын хуусаа бетинде күтүскен. Көдээ ажыл-агыйны улам ийик хөгжүдеринин, чер ажыл-агыйны кутумуразын бекидеринин, бугурулузун өске-даа угуланышкыларын болжаарга-гайжыдарынын, СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.) Пленумунда шийтирилсин.

СЭКП ТК-ның Пленумунга СЭКП ТК-ның Чыгыш секциясы аш Л. И. Брежневтин чугааында илереттинген түнделерин болгаш байдалдарын амырларга боттандыраарынын оруктарынын айтырылганын алаа чугаалажып көргөн.

Республиканың көдээ ажыл-агыйнык ишчилери, партияга, совет уууска СЭКП Төп Комитетинин Кыйгырынга сорук кырышаан, бугурулузун интенсификацияларын чаа-чаа курлавырларын күтүлдүү-биле дилеп, социализмни чыраты калбартып турараар. СЭКП-ниң XXIV съездинин шийтирилсин, беш чылдын онаалдаларын күтүлдүү-биле хуусаа харманнас бис деп, олар бугурулуз турганар.

Ф. Д. Кулаков-биле калы Азербайжанын Компартиясынын ТК-зынын бирги секретары Г. А. Алиев анда чораз.

П. Н. Демичев

Удмуртияда

ИЖЕВСК. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кеңигүүнүге кандаат, СЭКП ТК-ның секретары П. Н. Демичев январь 15-те анда челе берген. СЭКП Удмурт обкомунун бирги секретары В. К. Марисов, Удмурт АССР-ниң Дээди Соединиң Президиумунун Даргазы П. П. Сысоев; республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Т. Марков, Урал шериң округунун командныкчызы генерал-полковник Н. К. Сильченко, СЭКП Удмурт обкомунун бирге кеңигүүнү болгаш бирге кеңигүүнүге кандааттар, ажылчы чоннарның төлөөлекчилери вокзалга ону уткуп алганнар.

Беш чылдың тодарыкчы чылының онаалдаларын хуусаа бетинде 1974 чылда Тыва АССР-ниң, ажылчы чоннарның, социалистиг хүлээлгелери

I. УЛЕПҮР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Партияның XXIV съездинин болгаш СЭКП ТК-ның оон сөөлүндөгү Пленумунунун төөгүтү шийтирилсинге сорук кирген Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары уруг күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрүшкүн-биле ажылдап турарлар. Эрткен 1973 чыл олгарга, бугу совет улуска шыккан, коммунисттиг тургузушкунун программаны боттандыраар талазы-биле сорук кириникиниң күш-ажылчы чылы болган. Бугу-эвилдин социалисттиг чарыкчы киришкен, республиканың улестүр бугурулуздарынын, колхозтарының болгаш совхозтарынын, тууду, транспорт болгаш өске-даа организацияларының коллективтери тоску беш чылдың шийтирилсин чылында улус ажыл-агыйнык бугу чыдырларын, эртемни, культураны, улус өрөдөлгөсүн, кадык камгалалын хөгжүдеринге, чонунд амырлар, коммунал ажылга салдыг хандырылганын чаа-чаа чедипшинерин чедип алган.

Улестүр продукциянын сайгарынын болгаш эң чугула кылдыгынын хой нуруузу бугурулуз үндүрүмүн талазы-биле чыл планын декабрь 20-де күтүскен. Пандан ажыр 3,2 млн. рубльдин продукциянын сайгарын. Оон мурунда чыл-биле деңизерге, улестүр бугурулузунин немесе өлүгүн 5,1 хуу болган. Күш-ажылдың бугурулузун 5,5 хуу өскөн. Продукциянын бугу немесе өлүгүн күш-ажылдың бугурулузунун өлүгүнүн күсөл-биле чедип алган.

Агар-болдустун таарымга чок байдалдары турар-даа, көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары тараа культураның бөгэй энес дүжүтүн ажаан алган, дүжүт ажаан алышкынын организастыг эрттирген. Төзүн чурттуг шыгжырааныга 66,9 муң тонна тарааны уруг, лентиниң малынын баш сапын өскүртүшкөн, күртине ээг, сүт садар талазы-биле улус ажыл-агый планнарын ажыр күтүскен.

Тууду организацияларының күжү-биле болгаш ажыл-агый аргазы-биле Кызыл хоолойга дарааныга фабрикасы, шакта 35 тонна бус бээр күчүдүг аргазатты. Фильмобаазаны, онкология диспансерин, Ак-Довурак хоройкага амырлар хандырылгы камбилданы болгаш холушкык бараанар складын, Хову-Аксы суурда Культура бакчынын, комбинатта сонгу руаникка ийик элзезин, 87,0 муң дөрбөлчүн мээр туртталга шөлүг, 960 олуттуг школаларын, школа намы четезин уруглардың 620 олуттуг албан черлерин, 3,5 муң баш мал кирер бола мал кажаларын, 36,8 муң баш кой кирер кой кажаларын, бедик волтууду электри дамчыдылганын 480 км шугунун, кыры кадык шыгалыг 74 км автомобиль оруктарын болгаш өске-даа хой объекттерин амырларга кирген.

Чүж сөөртүлгөсүнүн чыл планынын чедипшинерин күтүскен транспорт бугурулуздарынын коллективтери улестүр болгаш көдээ ажыл-агый бугурулузун улгаттырышкын, кантал туудуңу хемээлини калбартырың талазы-биле соругдарынын шийтирилсинге чугула рольду ойнаан.

Ажылчы чоннар коллективтеринин чогулчылгы ажылдык демдегелешкен, оон-биле чегерелест республиканың бугурулуздарынын, колхозтарының, совхозтарының болгаш организацияларының коллектив бугурулуздары бар болуп турар уруг чедипшинеринде база ажыл-агыйнык курлавырларын дугайык кыттапайн барып болбас бис. Улестүрүндө, көдээ ажыл-агыйның болгаш туудуңу хөгжүлгөсүнүн амыг чедип алдынын деңизин СЭКП-ниң XXIV съездинин шийтирилсинге ам-лаа бугурулуз-биле дүшүшкөн турар. Ажылчы чоннарның дакка төбү коллективтери күртине планнарын болгаш социалисттиг хөгжүлгөсүн күтүскөн турар, карыгалык кылдыр ажылдап, амыг үстүндү ууг чандыра болдуруп, кантал туудуңу экижидеринин, техниктиг демдегелешкен темптерин дүргедеринин, күш-ажылдың бугурулузунун өлүгүнүн, доктаатылган күчтүлери дүрген ажылга киреринин талазы-биле бар аргаларын конок ажылдап турар. Хой-лой колхозтарда болгаш совхозтарда тараа курлавырларын дүжүдү кууду болуп артышкан, мыймыстыг бола малдын, хойнун баш сапы база продуктуду оожум өзүп, малдың өдүп хорраа чоруу хой болуп, уксаажылдыга ажылчы чептес чоруттунуп, малдың кызыраары хой болуп турар.

Тыва АССР-ниң ажылчылары, колхозчулары болгаш абаан-хаакчылары боттарынын ажылын шүгүмчүлөп өзү-биле көрүшкөн, партияның болгаш казактык олгарга көргүзүп турар ууг дуулаамчыныга даанышпаан, а ол ишкени иштин курлавырларын болгаш болдунар аргаларын дилеп тым, дээр ажылдашышкан. Бо беш чылдың салдыг соругдарынын чедипшинерин күтүскен бугурулуздарынын, СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.), Пленумунун, СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырынга, улестүр, тууду, транспорт болгаш көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының 1974 чылда Бүт-эвил социалисттиг чарыкчы хандырат дугайында СЭКП ТК-ның, ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-ниң, ВЛКСМ ТК-ның доктаалдарына республиканың ажылчы чоннарынын сорук кириникини, чогаалдык илденкини база эгелекчи чорунуң чад көдүрүшкүнүн оң магаддылы болуп, 1974 чылдың планын чедип болгаш ажыр күтүскен чорук беш чыл планын ийитин-биле чедипшинерин күтүскенге тодарыкчы уруг-дуузалыг болур ээрзинин дугайында СЭКП ТК-ның Пленумунун айтышкынын республиканың ажылчы чоннарының бугу-ле отраттары ажыл-чорудуганын дайымчы программаны кылдыр хүлээп алган.

Беш чыл планынын дөртү чылын СЭКП-ниң XXIV съездинин шийтирилсин күтүскенге чаа-чаа чедипшинер-биле демдегелээр дээн партияның кыйгырынга харылаашпаан, Тыва АССР-ниң ажылчылары, колхозчулары болгаш албан-аажыкчылары тоску беш чылдың тодарыкчы чылы—1974 чылда дараанында социалисттиг хүлээлгелерин алган.

МОСКВА. ССР-ниң улус ажыл-агыйның чедипшинеринин делегелешкен амырлар аразының «Черниг гектар бүрүзүн эң ажыктыг ажылгаары» деп темалыг делегелге амыттыган. Делегелде эртем, техниканы болгаш чер курлавырларын эң бугурулуздуг ажылгаарынын мурнакчы дуржулазынын чедипшинеринин көргүзүп турар. Аңаа эртемнин 200 амыг албан чери, мурнакчы 350 колхоз, совхоз, улестүр бугурулуздары киржиң турар.

ЧУРУКТА: көдээ ажыл-агыйны механизастаарынын салбырында чаа тракторлар. Бетинде — Ленинградтың Киров заводуңу К-701 трактору. Оон шийкеликчи 300 аыт күшүг. Ону чүтү-бүрү көдээ ажыл-агый коллективтери күтүскенге, чүж чүдүрер, буулоозерки, скрепержи болгаш хар аштаар дериңгер-биле катат чүтү-бүрү ажылдар кылырынга база амырлар болур. О тракторун 1974 чылда бугурулуз эгелэй бээр.

Н. КУЛЕШОВТУН фотосу. (СЭТА-ның фотокорнажысы).

II. КӨДӨӨ АЖЫЛ-АГЫЙ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Республиканың колхозтарына болгаш совхозтарына тараа культураның тарылга шөлүг 280 муң гектар чедир болган ол черин гектарында тарааның 12,5 центнер, картофалың—83,5, ногааларың—121, саяс кылдыр кукурузаның—160 центнер дүжүтүн алар. Тарааны 325 муң тонна, картофалың—15 муң тонна, ногааларың—8,5 муң тонна бугурулуз. Күртине 90 муң тоннага эвезин эвес тарааны салдыр. 1974 чылдың дүжүтүн амырлар-биле 250 муң тонна организат болгаш 13,0 муң тонна минералдык чедипшилеринин шөлүгере төгер.

Мелиоративтиг ажылдарынын комплексин күтүскен хандырат. Часкы сугаттың—47,0 муң гектарга, чайгы өзүшкүн сугтарылазың—31,0 муң гектарга чорудар. 2,0 муң гектар черге сугтарылга четкини ажылдага кирер. 500 муң рубльге сугтарылга четкининин септелгенин чорудар. 3,4 муң гектарга культура-техниктиг амжалдарын кылдыр. Ажыл-агыйларын иштинки сугтарылга четкинерин сүт ажыл-агый организацияларының күжү-биле бүрүн техниктиг ажаалдага алар.

Мал чедип бугурулузун улам ийик хөгжүдеринин, оон шыарын бекидеринин талазы-биле хемчегелерин боттандыраар. Колхозтарга болгаш совхозтарга бугу хевиринин санынын 141,0 муң тонна, саяс кууду 425,3 муң тонна, сенажы 20,0 муң тонна, витаминин ситен дагалтын 2050 тоннага бугурулуз. 50 муң тонна ситени болгаш сазаны тырып боолдурар, күштүг салдынамчылык-биле 8 муң тонна ситенин белектээр. 2100 гектарга үр ажылдап культурулу олардынын туртулар. 120 муң гектар сүт чок олардынын сугаттылар.

Колхозтарга болгаш совхозтарга 4 ай хуусаалы курстарга 250 механизатору, 1500 сугатчыны, сүт чаштырар калыңдарын 110 машинанын өрөдөр, 600 тракторист-комбайнериң болгаш 370 чоланың мергежили бекидер.

Эртем талазы-биле үндөдөгү тарылга замчылартылганын дүрген шийгездиринин, үрелин ажылы экижидеринин, тарылга шөлүгүнүн чогулчылгы структураны болжаарга-гайжыдарынын, көдээ ажыл-агый культураның депшичигелер сортынын ажылгаарынын хемчегелери алдыр, бок үнүштүрг болгаш аргалар-биле демселде күштердеринин, хөдүрүнүч эрозия-биле демсел чорударынын ажылдары камбарты.

Мыймыстыг бола малдын баш сапын 1973 чылдың деңизинде уугу 5,1 хуу, саяр инектерин 10,1 хуу, хойну болгаш өшкүнү 10,2 хуу, хаанын 10,7 хуу өскүртүр. Колхозтарга болгаш совхозтарга 26 муң тонна эттин, 33,5 муң тонна сүттү, 2450 тонна дүктү, 14,5 миллион борбак чуурган бугурулуз.

Көдээ ажыл-агый продукциянын бугу-ле хевирлерин, сазарынын талазы-биле улус ажыл-агый планынын хуусаа бетинде, 1974 чылдың декабрь 25-те күтүскен. Күртине 32,0 муң тонна эттин, 37,0 муң тонна сүттү, 3000 тонна дүктү садыр. Инек бурзулуң ортумаа-биле 1800 кг-дан эвезин эвес-сүттү, хой бурзулуң 2,32 кг дүктү, кас дагаа бурзулуң 190 чуурган алдыр, чү инекте 80-ден эвезин эвес бязыны, чү хой, өшкүдө—85 хураган, аяның, төрүтү чүк каа хавандан 1200 хаван олган ажыр. Мал хүдээ алдыр пунктуларга малдык дүжүр деңизин: мыймыстыг бола малды 300 кг, хой, өшкүдү 40 кг, хаанын 100 кг чедир болгаш «Схотопром» трестин бугурулуздары бола малдык дүжүр деңизин 350 кг, хой, өшкүдү—42 кг база хаанын—110 кг

III. ТУДУГ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Чедир. Өлүк белектелиниң планын декабрь 25-те чедир күтүскен.

Күш-ажылдың бугурулузунин 7,8 хуу бекидеринин, продукциянын шынарын экижидеринин, оон бот-үнезин 1,5 хуу чедипшинерин, бугурулузунин техниканы болжаарга-гайжыдарынын күсөл-биле бугу-ле адырларын орукталыны 18 хуу бекидерин чедип алдыр, совхозтарга 4,4 миллион рубльдин эвезин эвес орукталы, а колхозтарга 4,8-миллион рубльдин амыг орукталы алдыр.

Мал кыштагылашкынын организастыг эрттирер, төрүтүгүн чыг малды менди доруктарынын, мал чедипшинерин камгы чарыкчаларынын, мал ажылынын продуктулуун бекидеринин талазы-биле хемчегелери алдыр. Часкы хову ажылдарына белектели күштүдүр, тракторларын чаштыра болгаш хөдөрү болжаарга машиналарын септелгени апрель 1-ден орай эвес доозар, а ажаан алышкынын бугу техника-зын болгаш транспорт херекселдерин белектээр 1974 чылдың август 1-де доозар.

Чымылдын бирги чартында күртине 9000 тонна этти, 12600 тонна сүттү, 700 тонна дүктү садыр.

IV. ТРАНСПОРТ БОЛГАШ ХАРЫЛЗА

Ишти ажылдадып транспорт-биле улус ажыл-агыйның күтүг сөөртүлгүн чыл планын декабрь 18-те күтүскен. Пандан ажыр 250 муң тонна чүжүк сөөртү болгаш 110 муң пассажирин арыштырар. Күш-ажылдың бугурулузунин 3,5 хуу бекидер. Чүжүк автомобильдеринин техниктиг белек чорунуң коэффициентинин 0,75, автобусларың—0,80, таксомотор парынның—0,80 хуу чедирер. Ук машиналарын кейсе үндүреринин коэффициентинин дед-дараалаштыр 0,50, 0,70, 0,68 чедирер. Чүжүк сөөртүрүнүч бот-үнезин 0,1 хуу, пассажирин арыштырының—0,3 хуу чедирер. Оң күсүл-биле пандан ажыр 38 муң рубльдин камгалыгы алдыр. Артык кезектерин болгаш ажылдап материалдарын камгалыгында 60 муң рубльдин алдыр. Инитин-биле 198 муң рубльдин 600 тонна кывар-чээр материалдарын, 820 комплект автодугуну камгал алдыр. 350 кижини чотачына белектээр. 130 чоланың мергежили бекидер.

1974 чылдың бирги чартында пандан ажыр улус ажыл-агыйнын 130 муң тонна чүтүг сөөртү болгаш 60 муң пассажирин арыштырар. 90 муң рубльдин материалдарын камгал алдыр болгаш сөөртүлгүн бот-үнезин 20 муң рубльге чыгарар.

Агар транспорт-биле пассажирлер арыштырының чыл планын декабрь 29-та күтүскен. Ужудушкун шийгени талазы-биле планын декабрь 15-те күтүскен. Күш-ажылдың бугурулузунин белектелгенин күсөл-биле планын ийей 70 муң, оон иштинде бирги чартык чылда 35 муң кижилер алган ойна-кылачтырын ажылдап кылдыр.

Чем транспорт-биле күжү сөөртүлгүн чыл планын сентябрь 20-де күтүскен, пандан ажыр 2 муң тонна чүжүк сөөртү.

Харызааның бугурулуз-техниктиг эрсеаи тариф айым-биле орукталыны азырынчы база колхозтарын болгаш совхозтарын телефончуларынын планын декабрь 25-те күтүскен. Телефон харызааның абоненттерин болгаш радио точкалары көвүдөдөрүнүн планын декабрь 5-те күтүскен. Күш-

ажылдың бугурулузунин бекидеринин планын 3 хуу бекидер болгаш чыл дүжүтүндө 18 муң рубльдин, оон иштинде бирги чартык чылда 8,5 муң рубльдин орукталы пандан ажыр алдыр. Хандыгайыла автоматтыг телефон станциязы октябрь 11-де ажылдап дүжүр. Кара-Хаяктык радио бекидерин автоматтыг башкарылгаче шийчидер. Декабрь 1-ге чедир Хүтүке, О. Шынага, Кызылга харылаа бекидерин ажылдар. Бүрүн-Бай-Хаактык радио бекидерин чедирер, Чадлана — Кызыл-Мажалык, Самгалды—Берг-Даг, Кызыл—Сарыг-Сел аразынын телефон харылааларын экижидерин пандан дашкаар боттандыраар.

V. РЕСПУБЛИКАНЫҢ «СЕЛЬХОЗТЕХНИКА» КАТТЫЖЫШКЫНЫ

1973 чылда деңизерге продукция сайгарынын хемээли, бугурулуз талазы-биле ачы-дуза чедирерин 19 хуу көвүдээр болгаш 9,9 млн. рубль чедирер. Күш-ажылдың бугурулузунин белектелгенин күсөл-биле 628 муң рубльдин ишти орукталы алдыр. Пандан ажыр 35 муң тонна көдээ ажыл-агый чүтүг сөөртүр. Колхозтары болгаш совхозтарың тарылга шөлүгере 130 муң тонна организат болгаш минералдык чедипшилерин сөөртүр. Механизастыг фермаларын 70 хуузуа техниктиг хандырылгага алдыр. Чыл планын декабрь 25-те күтүскен болгаш пандан ажыр 170 муң рубльдин продукциянын бугурулуз.

VI. БЯШ АЖЫЛ-АГЫЙ ЭРГЕЛЕЛИ

Бяш олуттур болгаш ажаар ажылдарын механизастаашкынын 60 хуу чедирер, тараан иштарын 77 хуузуң өзүп үнгер турарын чедип алдыр. Пандан ажыр 300 муң кезек олуттур материалдарын өскүртүр. Колхозтарга болгаш совхозтарга 1200 тонна ситени. 50 тонна витаминин бугу дагалтын болгаш культурулу олардын кажаларына херектиг 40 муң алашты белектеп бээр. Ол-ла амылга херектиг 2,6 муң кубометр дилит материалдарын үндүрү бээр. Пандан ажыр 30 муң рубльдин продукциянын бугурулуз болгаш 12 муң рубльдин орукталы пандан ажыр алдыр.

VII. ЧОНУҢ АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГАЗЫ

Ачы-дуза чедиреринин чыл планын декабрь 25-те күтүскен болгаш пандан ажыр 70 муң рубльдин ачы-дузанын чога көрүстүр. Бирги чартык чылдын планын июнь 27-де күтүскен. Бөрааның продукциянын сайгарынын планын декабрь 27-де күтүскен болгаш пандан ажыр 150 муң рубльдин продукциянын сайгарын. Күш-ажылдың бугурулузунин планын уугу 2 хуу бекидер. Ачы-дуза чедиреринин 10 чаз хевирин шийгездирер алдыр. 70 кижини хөй мергежилге өрөдөр, 150 ажылчынын мергежили бекидер.

VIII. САДЫГ БОЛГАШ НИИТИНИЧ ЧЕМЕНИЛГЕЗИ

Күртине болгаш кооператив салдынын үрүмчөт садыр бараан саарылазынын чыл планын декабрь 30-де күтүскен. Чога пандан ажыр 750 муң рубльдин бараанынын садыр. Пандан ийей 130 муң рубльдин орукталы алдыр болгаш саарылазынын чарыгалдарын 0,05 хуу чедирер. Бирги чартык чылдын планын июнь 29-та күтүскен болгаш пандан ажыр 350 муң рубльдин бараанын садыр.

Язым-дуу бараанын чогуң ийгелдерин өрөсип көөр, садыг хандырылганын культураны бекидер. 10 магазинны болгаш столоваяны эде дерин. 10 магазинны садыгы чок ажылдаар аргаже шийчидер. Кызылга илин магазинин, 330 тонна чогаа шыгжар черин болгаш 25 автомашина-ныга гаракты тулар.

Белектелгенин чыл планын декабрь 25-те күтүскен болгаш ийитин-биле 300 муң рубльдин көдээ ажыл-агый продуктуларын болгаш өдүгү белектээр.

Өрөдөлгөсүн бугу хандырылгы-биле массаагы мергежилге 650 кижини өрөдөр, 140 кижини мергежили бекидер.

IX. ТЫВАНЫҢ КОМПЛЕКСТИГ ГЕОЛОГИЯ ЭКСПЕДИЦИЯЗЫ

Саянда даг-дүгүнүч курлавырларын шийгездиринин чыл планын декабрь 20-де доозар. Хову-Аксыга кобальт вулдузынын шийгездиринин эрте доозар болгаш ону хуусаа бетинде ажылдага кирерин белектээр.

Чемонт бугурулуз чиг-этин шийгездирер тыварын болгаш курлавырны тодарылар декабрь 10-да доозар.

X. ЧУРТТАЛГА-КОМУНАЛ АЖЫЛ-АГЫНЫ

Бугурулузунин чыл планын кол көрүгүзүлгө талазы-биле декабрь 25-те күтүскен. Күш-ажылдың бугурулузунин белектели, бугурулузге чаа технологиянын шийгездирин тургаш, чыл дүжүтүндө пандан ажыр 42 муң рубльдин, оон иштинде бирги чартык чылда 20 муң рубльдин орукталы алдыр. Инитин-биле 17,6 муң рубльдин чиг-этин, материалдарын болгаш электрэнергиянын камгал алдыр. Чылда ийитин-биле 16 муң рубльдин экономикаын амыр бээр, 33 чогаалдык саналды бугурулузге шийгездир болгаш 110 кижини мергежили бекидер.

Республиканың улестүр бугурулуздарынын, көдээ ажыл-агыйнын, тууду, транспорт, харылаа, коммунал ажыл-агый болгаш амырлар хандырылгы организацияларынын база садыг болгаш хой-инитиниң кемениге чедиринин ажылдакчылары 1974 чылдын социалисттиг хүлээлгелерин хүлээп ал турар. СЭКП-ниң XXIV съездинин төөгүтү шийтирилсин амырларга боттандыраар, СЭКП ТК-ның партияга болгаш совет улуска Кыйгырынга Төзүн чуртка эки шынарлы, хөй болгаш эвезин чарыгалдыг продукциянын бөрү деп айгышкынын күтүскен эвезин бугу күжүң, энергиянын дарам чокка бээрин Коммунисттиг партияга, Совет чазакка илеткен тур.

Социалисттиг хүлээлгелерин улус ажыл-агый ажылдакчыларынын төлөөлекчилеринин республика хуралына хүлээп алган.

М. С. СОЛОМЕНЦЕВ ДАГЕСТАН АССР-ДЕ

МАХАЧКАЛА. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кеңигүүнүге кандаат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев январь 15-те анда челе берген.

СЭКП Дагестан обкомунун бирги секретары М.-С. И. Умаханов, Дагестан АССР-ниң Дээди Соединиң Президиумунун Даргазы Ш. М. Шамаханов, Дагестан АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Д. Умалатов, СЭКП Дагестан обкомунун бирге кеңигүүнү, кеңигүүнүге кандааттар, оске-даа шийтер М. С. Соломенцевти артыктап уткуп алганнар.

ВЛКСМ ТК-НЫН ПЛЕНУМУ

Январьның 15-те ВЛКСМ ТК-ның ону пленуму болган. СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.) Пленумунун түнделеринин болгаш комсомолунун соругдарына ону турсаактаган.

ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Е. М. Тажелников анда илтике кылган. Пленумунд киржикчилери доктаалды бир үй-биле хүлээп алган, ийде болгаш болуңуң хуралынын партиянын, оон белекчи ТК-ның доктаалды чыла сымлы хаттыштарынын, бугу улуску социалисттиг чарыкчы дайымы (СЭТА).

Культура албан черлери болгаш беш чыл

ЧАА ПЛАННАР, СОРУЛГАЛАР

Тоску беш чылдын база бир чылы эрте берген. Дорткү то...

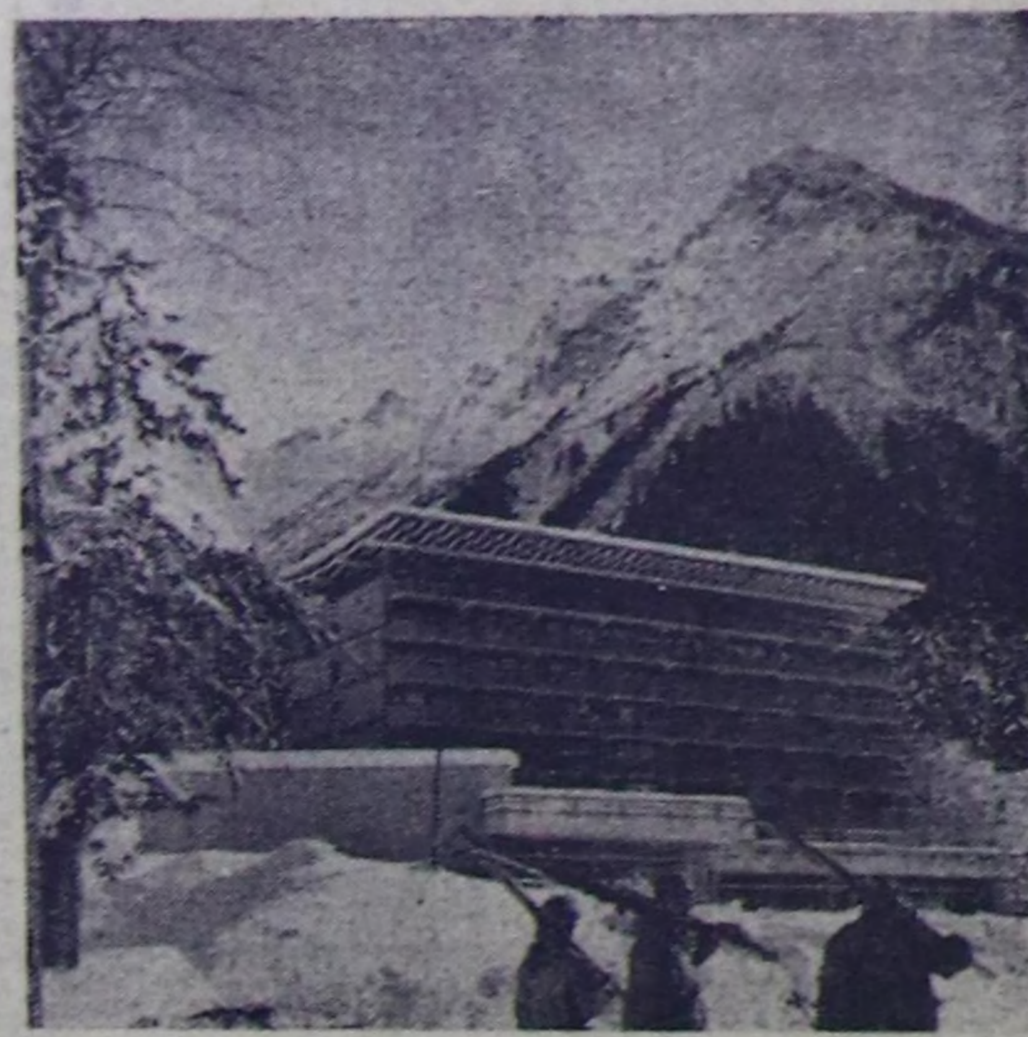
ады-ады элчелерини бистин республиканы бот-тыныгыр таланттыктары иденкейди ки...

хүннерде ады-ады районнарында ажалдан турар. Дайнык...

торларын шилдеме ажалда республика Москвага болуп эртер Бүгү-россияны делегацияга...

тематиктиг кезжелеге тускай чыккел сценарийлерни бот-ты...

Культура оагларында ажалдан турар кадрларынч мерг...

НАРАЧАЕВО-ЧЕРНЕС АВТОНОМНУГ ОБЛАСТЬ. Кызыл-Бардын Кавказтык дагыры чараш. Теберда, Домбай, Архыз — туристерге болгаш дагы-хаан спортунун сонугаркчыларына онза сурагыч черлер.

Бо ныкын хар аажок улуг болган. Чагган харнын кылмыны 60—70 сантиметр чедир турар.

Турбаазаларнын спортчу дериг-хариселдерин чаарткан. Дагны салам оруктарында улус өскөдүр ундурар эргиле...

ЧУРУКТА: «Домбай» гостиница. Агаз дыштанар 320 киши турар.

Н. ТАРУСОВТУҢ ФОТОЗУ. (СЭТА-нын фотохроникасы).

Прибайкальениң эм байлактары

Прибайкальениң минералдык болгаш бальнеологтур суглары өөрсини ССРЭ-нин Эртемдер академиянын Сибирь салбырында Чер картинын институтунун эртемденери дооскан. Барын талазы Зима станицядан чөө талазы Улан-Удэ хоорайга чедир девискорун шаяттылоп.

Эртемденер оң девискорун картазын тургузган. Адам минералдык 123 көзөк сугларын демселдеп, ол суглар эм шарынын болгаш бидурбуге ажаллаанын талазы-биле кояч...

Прибайкальениң девискорун минералдык сугларын эл-бизге болгаш оларнын бальнеология шпанынын талазы-биле Кавказтан, Карпаттардан база Европанын Альптардан эм дугулан чок. Ында сурагыл...

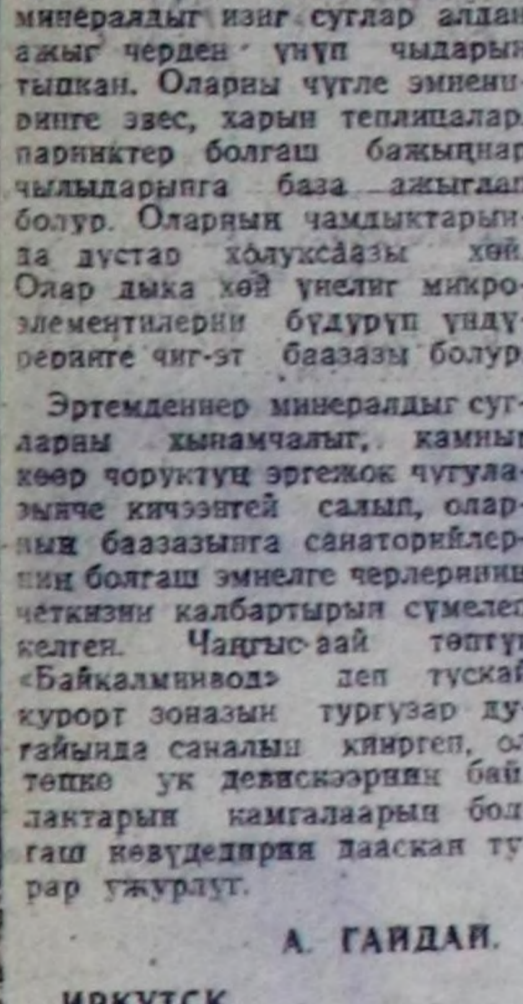
Аржаан сугларынч чамдыктары шагда-ла бидингар турган. оларнын баазазына Аршан, Горятинск, Усолье, Халу...

Трускавениң сурагыл нефтузу шокаш шарынык эм сугун Иркутск областын Казаанско-Ленск районундан тыкан. Ол черлерде радонит, сульфаттыг болгаш өске-даа эм суглар бар. А Саян вага...

Байкалдын эртеринде 80 градус чедир температуралык минералдык изиг суглар алдан ажык черден үнүп чыдарын тыкан. Оларын чүгле эленингинге эвес, харын тепилчалар, парниктер болгаш бажындар чымыларныга база алыгалап болур. Оларынч чамдыктарында аустоа холуксады хей. Олар дыкка хей үнелг микро...

Эртемденер минералдык сугларын чымычалык, камын көөр чоруткуч эргежок чыгуаламдык кичээтэй саям, оларнын баазазына санаторийлериник болгаш эмилге черлериник четкени калбартын суменел келген. Чагыр-вай төптүг «Байкалениво» деп тускы курорт зоназын тургузар дугайында саналып хйргеп, ол тепке ук девискорун байлактарын камгалаарык болгаш новуденрия дааскал турар таурат.

А. ГАЙДАН. ИРКУТСК.

А. ГАЙДАН. ИРКУТСК.

Бойдус булуну

СИЛЕРГЕ КОЖА ЗАПОВЕДНИК

Тыва барынч чүгүндө Шапшал чыды тавары барык 150 км черде Алтайнын күрүне заповедниги-биле кызыгар...

Заповедник (камгалаалдык чер) деп чүдүсү? Ол дээрге ону бөлбөс кижиге харын-даа улуг хора чок деп сагындарар — оон тоорук, омыг...

Амгы үсө кижиге эд-не ырак болгаш мунгар булуңдарын быял шилдеп, ажылап турар болуу берген. Бойдустун байлактарын дүрген темп-биле тып ажылап тургаш, черик...

Бистид камгалаалдык черикти бодууа коңул хөй жызы болгаш байлак. Оон соңгу чарымын девискорун тайга элени шыккан, ында кол чугулаа мыйш пөш болуп турар. Ол мыйш арга-элеминиң аң-иенин ашпаныр-чөгөрүн, оларнын шүлгек-дөжөк, ара...

Тываның өлүү бодунд эки шынары-биле чүгле бистид мурунгу эвес, даштыкка безин бидингар аларган. Денинградка чыл бүрдө бооп турар делегей аукционунга бистид республикаванстан кирген. өлүү улун ушкелди ап турары таварылга эвес.

Бо чылын аңымыр сезону эгелээр мурунунда-ла элени хөй аңчыларын ыраккы тайгаларга чедирген. Адаа вертолёт, вездель болгаш өске-даа транспорт ажыгалаан бис. Ол багай эвес үр-түннелдиг бооп турар. Чүге дээрге бо чылын киш, динч болгаш өске-даа онугт апар эвезин болган болза-даа, ыраккы тайгалардан аңдан кижилер олчамыг бооп турар. Амгы үсө чедир 42 муң ажыг рубльдиң өлүү дужааттыгнал. Чамдык аңдарынч талазы-биле аларга 664 киш, 8 муң ажыг динч кезин республиканың аңчы-тышы эргеленин аңчыларын күрүнеге дужаатан.

Туранның аңчымыр ажал-агыл чериниң Н. Доровенке баштаган үш кижиге соостартыг бригадалык 30 киши, Сустыг-Хеминиң аңчызы Д. Ак 15 киши олчамыг болган. Республиканың эки тура пилотининиң аңчызы Д. Тимохин Терс-Холден 900 оңдатраны туткан.

Аңчымыр сезону ам-даа үргүлүпел турар.

И. ШУСТОВ, охотовед.

Өзүлдези эки

Арга-арыг чоңуң байлаа болганда, ону камгалаары кижиге бурунуну херээ. Бо талазы-биле Шигаи-Армыгың иши ажал-агыл чериниң Ак-Туруг-да салбыры элени ажалдарын кылып чоруткан. Бойдус байлаан камгалаар, арга-арыга өң арымын болдурубиз-биле өң ортузунга келге, бөсөла...

Урууларын шыңгы сатып, оларын чогуур хуузаларында эки шимерилг дужаап келгенде. Ак-Туругнуң мыйш ажал-агыл салбыры чылдын 80—90 гектар шөлдерге чыл иши олуру тургалыг чорутуп ачкан. Тараан мыйштарын бөк ситениниң ашталгазыне, оларнын өзүлденне доктамап сатып салынып турар. Тайгалда тараан шөлүңгериниң өзүлден 85—90 гектар болуп келген. Урларын шынарык болганиндан, тарылтканын аңуузазын шан сатытыгынан, олурулганы шынарык чорутканында тараан мыйштарын үнүжү мидиг белек болган.

Ындыг болзажок, арга-арык камгалаар, карактар талазы-биле бистид салбыр, ам-даа моакта четпес ажалдан турар мийнр ужурут дүң. Оон бир чылдагыны — организа...

50 тонна чыжыргана Чөөк-Хемчик районун Сүт-Хөлде мыйш ажал-агыл чериниң ажалчылары Хемчик мурунда эм кат — чыжыргана чычалазын мурунда чылдарга болгарга бо чыжыг элени организацыя чорудуп турар. Чыжыктар аягы-биле чыжыргана катар кижилерин тускайлап чыжыргалап, Потчелзениң болдурубиз-биле конторалык түшүлдүрген. Тускы эресин күрүңгө 30 тонна чыжыргана катан чып дужаар түшүлдүрген боттарынын мурунда салып алган ажалдык турар.

Бо хүнерде 20 тонна эки шынарлыг эм кат күрүңгө шыжамырычче кирген. Ылаңгыя оң 10 тонназын Ак-Даш участкадан чыгар. Тус-тус кижилерге алгаш коорге, Кызыл-Тайгалга С. Күжүңгө 1 тонна, Суг-Амсында М. Монгуш 600 килограмм чыжырганын дужаап, өскелерин мурун чорут турарлар. Ыш ажал-агылдан чыжыргана дужаалады үргүлүпелдиг турар.

О. БОРАШ.

Тожунуң эрес аңчызы

Тожунуң бодузу шынап-ла чараш, көрүштүгү. Тожуну көрбөз кижиге Тыванын көрбөз дажыры анаа эвес-ле болтай. Оон девискорун чүгө бодузу чурумалы-биле эвес, а эмени-биле байлак.

Бо чылдын элчелерин аңчымыр сезону эгелээр билек, 300 ажык аңчылар моон «чымык алды» турары-биле тайгалга алдынган үткө. Оларнын арааннаа хоочун херээжен аңчы Саны Салыева Чаражай база бар. Чаражай аңчы өлүүгү тил эгелээне моон-биле ам 15 дугаар чылдыг үзүрүң коргени ол. Эртер аңчымыр сезонуна ол 21 киши болган 50 динч кезин күрүнеге дужаатан.

Бо чылды тайгалда кылы хар таап, аңчыларга улуг шалтыгы чедиреп тургажок, улуг нажалыг аңчымыс бо удаага база-ла адын салыпкан. Баштайм үрүшкүндөн Саны Салыева 15 киши, 21 динч олчактып келген. Холу динчиг, караа коку аңчыга ам-даа хөй үнелг кештерин тып, чоңун өрттүп, чоруп чогуурун күрүнеге аргажок.

ЧУРУКТА: херээжен аңчы С. Чаражай тыккан олчазы-биле. А. МЕЛЬНИКОВТУҢ ФОТОЗУ.

Хайымнашкан

Чөөк-Хемчик районун Октябр 30 чылы аттыг колхозун баштаар чери, партия, комсомол организацыялары спорт ажалын экинчилер, ону массалык бодурунычче кичээтпей салып турар. Ажал-агыда волейбол, баскетбол, шымдар, хоккей командаларын бар. Ында эки шилдек спортчуларын хаара туткан. Олар эртерин чылы Кызыл-Тайга, Ишкян, Ийме суурларга барып, эң хуузуун ужуражылгаларын организацыя эртерин. Спортчу мергелдиң бидеринге ол улуг дуузыг болган.

Баан-талажылар «Тыва» советтун спортчулары-биле чоокта чаа эң-хуузуун ужуражылгаларын эртерин. Баштайм ажал-агыларда партия секретары И. Тас-оол, М. Монгуш олар спорт ажалын канчаар организацыяны, бо талазы-биле моон солгаартыг сорулгаларын чыгылаанга чугалап берген. Оон соонда хоккейге, баскетболга, волейболга, шымдарга эң-хуузуунч ужуражылгаларын эгелден. Түннелде кайы-даа талазын сапы деп болуп хайымнашкан.

Моон солгаар маргалдарын, эң-хуузуунч ужуражылгаларын организацыя турарын ийи ажал-агынын спортчулары дугуруп алган. А. СЕВЕН.

Н. ИРИСОВА. Алтайнын күрүне заповедниги эртен ажалдакчымы.

Мелевигениң

ЯНВАРЬ 17-ДЕ МОСКВАДАН 13.30—Дамчылдыкталар программазы. 13.35—Мелевигениң 13.45—Школычаларга. «Бистид Гайдарымы». 14.30—Өнүгү телекөргүзүт. «Делегейин улустарынч чогадылгызы». 15.10—«Миллионнарынч ленинин университетте». «Хөй-ниги болгаш хууда эрге-аңыктарынч каттымылгызынч дугайында». 15.40—15.50—Чалпар. 15.50—Эртен чылдарынч кинолталары. «Шаашкан». Уран-чечен фильм. 17.15—Өнүгү телекөргүзүт. Хоккей талазы-биле ССРЭ-нин чемпионды. «Динамо» (Москва)—ЦСКА. 3-кү өвөл. КЫЗЫЛДАН 18.00—Телемедээлер. 18.10—Телемедээлер. —18.25—Чарладар, реклама. МОСКВАДАН 18.30—Өнүгү телекөргүзүт. Дагга хаасташкын спортунуң талазы-биле делегей кубогу. Франциядан дамчыдыла. 19.00—«Ойна, бай!» 19.30—Өнүгү телекөргүзүт. Хөй-ниги телетеатары. «Бистид кинолталары». 20.20—Өнүгү телекөргүзүт. Эфирде—«Чалык назым». «Че-ве, чыгар!» 21.50—22.00—Чалпар. 22.00—«Делегей панорамасы». 22.15—«Силернин дилээр өзүгүр». Коңерт. 23.00—23.30—«Ув». Информастыг программа.

Редатор В. С. ШАРАВИИ.

Кинотеатрларга

ЯНВАРЬ 17-ДЕ «НАЙРАЛ»: «Т. П. Шаповалов мен мен» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.20 шактарда. «ШОНЕР»: «Даглар кийгырып тур» 9.20, 11.05, 15.10, 16.55. «Неземче истелгениң анаа хүнери» 12.50, 18.40, 21.00 шактарда. «КАА-ХЕМ»: «Эленин уугайларынын генералдары» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда. «ВОСТОК»: «Шокарлар херээ» 15.00, 18.40, «Маскалыг херээмен» 16.50, 20.30 шактарда.

Чөөк-Хемчикте Будукпен Кожикевчи Монгуш маа саткан дугайында № 915633 квинтаңия чидирген. Ук квинтаңияны күш чок болдурул чаралаы.

Ак-Туруг ортумак школазынын директору чораш Аппыш-оол Кыгысович ДАГБАНЫИ

үр болгаш аар аараанынын соонда мөчөөнин СЭКП Улуг Хем райком, райүүском, районун улус өөредитге килдин болгаш чырыныпкын, дээни школа болгаш (артеф) албан черлеринч ажалдакчыларынч профивид райком динчатышкан, мөчөн кижиниң өг-бүдөениң, төрелеринге болгаш чөк эң-өөрүнге ханы кыжыдалып илергейлел тур.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ ФОТОЗУ.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕСИ: 1667006

БЫЗЫЛ, ШЕТИНКИН-КРАВЧЕНКО КУДУЧУЗУ, БАЖЫН № 3. ТЕЛЕФОНАРЫ: Редаторуна 24-63, редакторунч оралкчыларыны 35-24, пропаганда килдиниң 23-54, харысгалык секретарынын 23-35, партиягы аңчылар килдиниң 37-13, культура килдиниң 23-54, кээзе ажал-агыл килдиниң 21-47, үлүктүр килдиниң 22-64, чагаа килдиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдиниң 20-50, бухгалтериянын 31-75, корректорларыны 27-41. Солун келбейн баргалык 32-75 телефонтө доктаар.

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлениң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном сазынык талазы-биле эргеленинч типографиязы. (Бызыл Шетинкин-Кравченко кудучузу бажына № 1). ТС—00551

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП УНЕР Пар. ама 2. Тыва 16.953 ЧАГЫН № 400